

Utjecaj glazbe na dječje likovno stvaralaštvo

Koprek, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:418487>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

MAJA KOPREK

DIPLOMSKI RAD

**UTJECAJ GLAZBE NA DJEČJE LIKOVNO
STVARALAŠTVO**

Čakovec, 2020. godina

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Čakovec)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnice: Maja Koprek

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Utjecaj glazbe na dječje likovno stvaralaštvo

MENTOR: izv. prof. dr. art. Kristina Horvat Blažinović

Čakovec, rujan 2020. godine

ZAHVALA

Zahvaljujem svojoj mentorici izv. prof. dr. art. Kristini Horvat Blažinović na stručnim savjetima i pomoći tijekom pisanja ovog diplomskog rada. Također, zahvaljujem ravnateljici i učiteljicama Osnovne škole Petrijanec koje su pristale na suradnju te mi omogućile da održim sat iz Likovne kulture u svrhu istraživanja. Veliko hvala mojim roditeljima i prijateljima na pomoći i stalnoj podršci tijekom petogodišnjeg studiranja.

Sadržaj

ZAHVALA.....	3
Sadržaj.....	4
SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD.....	3
2. DJEČJE LIKOVNO STVARALAŠTVO	5
2.1. Dječje likovno stvaralaštvo u nižim razredima osnovne škole	6
2.1.1. Likovno stvaralaštvo djece u četvrtom razredu osnovne škole (9 i 10 godina starosti).....	7
2.2. Boja u dječjem likovnom stvaralaštvu	8
3. DIJETE I KREATIVNOST	10
3.1. Dječja kreativnost u području likovnosti.....	11
3.2. Utjecaj okoline na razvoj kreativnosti.....	12
4. STVARALAČKA IGRA	13
4.1. Metoda igre u stvaralačkom procesu.....	14
5. GLAZBA U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU	15
5.1. Utjecaj glazbe na djecu.....	16
6. GLAZBA I LIKOVNO STVARALAŠTVO	17
6.1. Pozadinska glazba i pasivno slušanje.....	18
6.2. Glazbeno djelo kao poticaj	19
7. UMJETNIČKO DJELO KAO POTICAJ ZA LIKOVNO STVARALAŠTVO	20
7.1. Metoda estetskog transfera.....	21
7.2. Dijete i apstraktno umjetničko djelo.....	22
8. PRAKTIČNO ISTRAŽIVANJE – LIKOVNO STVARALAŠTVO U ŠKOLI	23
8.1. Metodologija praktičnog istraživačkog rada	23
8.2. Cilj istraživanja.....	23
8.3. Istraživačka pitanja.....	23
8.4. Uzorak istraživanja.....	24

9. LIKOVNI ZADATAK BR. 1 – LIKOVNO DJELO KAO POTICAJ I POZADINSKA GLAZBA SPORIJEK TEMPA	25
9.1. Motivacija.....	25
9.2. Najava zadatka	27
9.3. Realizacija	27
9.4. Analiza i vrednovanje likovnog procesa i produkata	27
9.5. Osvrt na dječje likovne radove	28
9.6. Rasprava	34
10. LIKOVNI ZADATAK BR. 2 – LIKOVNO DJELO KAO POTICAJ I POZADINSKA GLAZBA BRŽEG TEMPA	35
10.1. Motivacija	35
10.2. Najava zadatka.....	35
10.3. Realizacija.....	35
10.4. Analiza i vrednovanje likovnog procesa i produkata.....	36
10.5. Osvrt na dječje likovne radove	36
10.6. Rasprava.....	41
11. RASPRAVA – USPOREDBA 1. I 2. LIKOVNOG ZADATKA	43
12. ZAKLJUČAK	44
LITERATURA	45
SLIKE.....	46
OSOBN A RHIVA UČENIČKIH RADOVA	46
KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA	48
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	49

SAŽETAK

Umjetnost je idealna podloga za promatranje razvoja dječjih sposobnosti i vještina. Glazbena i likovna umjetnost međusobno su povezane te obje utječu na razvoj stvaralaštva kod djece. Glazba u svakom čovjeku, pa tako i u djetetu, izaziva određene osjećaje i doživljaje, dok je likovni jezik spontani, najiskreniji i najbogatiji način izražavanja tih doživljaja.

Cilj ovog istraživanja bio je ustanoviti na koji način različit tempo i ugođaj glazbe utječu na odabir boja te na poteze kistom, tj. na tehniku slikanja i na kombinatoriku svih likovnih elemenata. U radu je opisano dječje likovno stvaralaštvo učenika nižih razreda te pojam kreativnosti i igre kao neizostavnih dijelova dječjeg stvaralaštva. Nadalje je objašnjen utjecaj glazbe na pojedinca te susret učenika s umjetničkim djelom koje je poslužilo kao motivacija za dječje likovno izražavanje. U drugom djelu diplomskog rada predstavljeno je istraživanje te njegov cilj, metode, istraživačka pitanja i uzorak. Na kraju su prikazani i analizirani likovni radovi učenika.

Provedenim istraživanjem željelo se ustanoviti utječe li pozadinska glazba na dječje likovno stvaralaštvo te na koji način, kada su učenici motivirani slikarskim umjetničkim djelom. Istraživanje je provedeno u dva četvrta razreda na satu Likovne kulture a zadatak je bio naslikati apstraktnu likovnu kompoziciju, kao igru boja, linija, ploha i mrlja, na temelju zadanog poticaja (slikarskog djela). Tijekom prvog sata učenici su slušali glazbu laganijeg tempa i sjetnog ugođaja, dok je tijekom drugog sata svirala skladba bržeg tempa i veselijeg ugođaja. U dječjim likovnim uradcima vidljiv je utjecaj glazbe u načinu slikanja, dok je odabir boja širok i raznolik. Učenici su se tijekom prvog sata fokusirali na različite slikarske teksture, a na drugom satu dominiralo je oslikavanje ploha. Osim utjecaja glazbe, vidljiv je i utjecaj umjetničkih reprodukcija pa su samim time dječji radovi spojevi doživljenih vizualnih i nevizualnih poticaja.

Ključne riječi: likovni izraz, utjecaj glazbe, dječje stvaralaštvo, apstraktna umjetnost

SUMMARY

Art is an ideal basis for observing the development of children's abilities and skills. Music and fine arts are interconnected and both influence the development of creativity in children. Music evokes certain feelings and experiences in every person, including a child, while visual language is the spontaneous, sincerest and richest way of expressing these experiences.

The aim of this research was to establish how the different tempo and atmosphere of music influences the choice of colors and brush strokes, ie the technique of painting and the combinatorics of all artistic elements. The graduate thesis describes the children's artistic creativity of lower grade students and the concept of play as an indispensable part of children's creativity. The influence of music on the individual and the encounter of students with a work of art that served as a motivation for children's artistic expression are further explained. The second part of the thesis presents the research and its goal, methods, research questions and sample. At the end, the art works of the children are presented and analyzed.

The research aimed to establish whether background music influences children's art and in what way, when students are motivated by a work of art. The research was conducted in two fourth grades in the Art Culture class and the task was to paint an abstract art composition, as a play of colors, lines, surfaces and stains, based on a given stimulus (painting work). During the first lesson, students listened to lighter tempo of music and melancholy atmosphere, while during the second lesson, a faster tempo and happier atmosphere song was played. In children's art works the influence of music is visible in painting technique while the choice of colors is wide and varied. During the first lesson, students focused on different painting textures, and second lesson was dominated by painting surfaces. In addition to the influence of music, the influence of artistic reproductions is also visible, so that children's works are combinations of experienced visual and non-visual stimuli.

Keywords: artistic expression, the influence of music, children's creativity, abstract art

1. UVOD

Likovna umjetnost je grana umjetnosti koja se služi likovnim znacima da bi se izrazile ideje i emocije. Ona, kao i glazba, postoji u svim društvima. Produkt je estetske aktivnosti čovjeka kojom nastaje estetski oblikovan izraz odnosno umjetničko djelo. Kao takva, oblik je autonomne komunikacije među ljudima (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010, str. 13). Glazba je poznata od davnina, a prožima sve aspekte čovjekova svakodnevnog života. Svojom snagom i sugestivnom moći vodi čovjeka u svijet emocija koje izazivaju posebne doživljaje. Snagu glazbe osjetili su i Rousseau i Beethoven koji je rekao da glazba može čovjeka oplemeniti, usrećiti i razviti u njemu ne samo ljubav prema ljepoti već i prema zajednici. Glazba će u čovjeku izazvati ista uzbuđenja koja se proživljavaju gledanjem (Andreis, 1951, 1952, str. 14, 361, prema: Lučić, 2005, str. 191). Cilj spajanja glazbene i likovne umjetnosti je cjelovitost doživljaja koje se postiže korelacijom dvaju bliskih umjetničkih područja. Veza između jezika umjetnosti omogućuje njihovo isprepletanje i prožimanje. Tijekom korelacije, dolazi do ostvarenja smirenosti i stvarnosti, a u takvim uvjetima osjetila mogu opažati i slušati ono što je potisnuto tijekom svakodnevnog života. Čovjek može zaviriti u sebe te vidjeti i čuti ono što uistinu i jest (Marcuse, 1981, str. 123 prema Lučić, 2005, str. 196). Umjetnička znanja potiču i razvijaju kognitivni život djeteta te su temelj ekspresivne komunikacije prema učenju novih znanja i značenja. Umjetnost potiče djecu na kritičko, imaginativno i kreativno razmišljanje te omogućuje učenicima intelektualnu fleksibilnost. Eisner (2004) navodi:

Umjetnosti podučavaju učenike da djeluju i prosuđuju ne oslanjajući se na pravila, već na osjećaj; kroz umjetnost učenici obraćaju pozornost na nijanse, djeluju, procjenjuju posljedice nečijeg izbora, preispituju ponuđeno i stvaraju druge izbore. Dakle, umjetnost želi stvoriti pojedince, individualne osobe koje će znati razmišljati i donositi zaključke. (Brajčić, Kušević, 2016, str. 17)

„Suočen s okolinom, svaki organizam, pa tako i čovjek, nekako reagira.“ (Sorokin, citirano prema: Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 65) Cilj istraživanja je istražiti na koji će način različit ugođaj i tempo glazbe utjecati na likovni izraz djece motiviran usporednom analizom dvaju umjetničkih djela. Istraživanjem se želi ispitati kakve će tonove boja djeca koristiti, hoće li biti vidljiv utjecaj umjetničkih

reprodukcija te kakva će biti tehnika slikanja s obzirom na pozadinsku glazbu koju djeca slušaju. Dokazano je da su djeca vrlo osjetljiva na glazbu, vrlo duboko proživljavaju te ona podsvjesno utječe da dječje ponašanje, doživljaj i misaoni proces čak i kada djeca nisu svjesna da ju slušaju.

Učenici su slušali skladbe Ludwiga van Beethovena - Mjesečeva sonata (Klavirska sonata br. 14 u cis-molu) i Coriolan Overture, op. 62. Skladbe su odabrane kao suprotnosti jedna drugoj. Prva skladba ima ujednačen i jednostavan ritam te sporiji tempo dok je druga skladba energična i brza. Kao motivaciju za rad, učenici su usporedno analizirali dva djela slikara Vasilija Kandinskog - *Composition VII* i *Improvisation 31 (Sea Battle)*. Umjetnik je odabran kao predstavnik apstraktne umjetnosti te zbog zanimljivih umjetnina koja su nastala uz poticaj glazbe.

2. DJEČJE LIKOVNO STVARALAŠTVO

Za sve čovjekove aktivnosti potrebne su određene sposobnosti, pa tako i za likovno izražavanje postoje sposobnosti potrebne za ostvarenje željenih postignuća (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010, str. 24). Likovni jezik ili likovni izraz djece urođena je sposobnost izražavanja, odnosno komuniciranja i oblikovanja. Ta sposobnost nije naučena ili preuzeta iz djetetove okoline već je produkt njegova prirodnog potencijala nastalog kao spoj spontane interakcije djetetova unutrašnjeg svijeta i njegove vanjske okoline. Koristeći različite oblike tijekom likovnog izražavanja djeca prikazuju sadržaje iz vlastite svijesti koji su nastali kao rezultat individualnih viđenja, poimanja i ideja. Prema tome, likovne stvaralačke sposobnosti razvijaju se ili oslabljuju ovisno o stupnju individualnosti koje je djetetu pruženo. Neovisno o stupnju pružene individualnosti, djeca likovnim izražavanjem uvijek razvijaju i osnažuju svoje sposobnosti percipiranja, predočavanja i poimanja te oblikovanja i stvaranja (Belamarić, 1987, str. 13). Polazeći od pretpostavke da se djeca vole likovno izražavati, postoje razna gledišta o tome zašto je to tako. Dok jedni znanstvenici tvrde da je želja za izražavanjem vezana za urođenu sklonost za igru, drugi smatraju kako se dijete likovno izražava kako bi zadovoljilo unutarnju potrebu za izražavanjem. Treća strana zastupa tezu kako je likovno izražavanje povezano uz samu motoričku aktivnost. Grgurić i Jakubin smatraju kako je za djecu važan doživljaj i akcija. Oni se likovno izražavaju kako bi prikazali ono što ih uzbuđuje i zanima, a istovremeno ih oduševljava rad s različitim materijalima te sam proces rada i pokreti tijekom izrade likovnog djela. Autori navode kako su obilježja dječjeg likovnog izraza: spontanost, ekspresija, skladnost, ritmičnost te spoj realnog i fantastičnog. Gledajući iz perspektive odraslih osoba koje tumače dječji likovni izraz, vrlo je lako pogriješiti i pogrešno protumačiti dječje likovne radove. Kako bi interpretacija bila točna, potrebno je shvatiti djetetove spoznajne mogućnosti te kognitivna ograničenja (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 27-29). Dobrila Belamarić navodi kako se u dječjim likovnim radovima često javljaju neki oblici, pojave i tumačenja koji su izdvojeni kao konstanta i zakonitost, a također su pokazatelji određene faze u razvoju djece, odnosno logike dječjeg razmišljanja (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 114). H. Read smatra kako se dječje likovno izražavanje može podijeliti u tri razvojna stupnja. Prvi stupanj traje od rođenja do sedme godine,

tijekom kojeg dijete spoznaje svijet koji ga okružuje. Likovni izraz je slobodan i usmjeren na komunikaciju s okolinom te izražavanje vlastitih doživljaja. Tijekom drugog stupnja, koji traje od sedme do četrnaeste godine, dijete obraća više pozornosti na svoju okolinu te stječe složenije likovne spoznaje. Treći stupanj traje od četrnaeste do dvadesete godine, a tijekom ovog razdoblja, djeca shvaćaju likovne vrijednosti, likovne sustave i pravce u umjetnosti te svjesno koriste likovni jezik. Thomas Munro smatra da se faze likovnog razvoja djece moraju poštivati te da učitelji i odgojitelji moraju krenuti od stvaralačke igre i slobodnog izražavanja u ranom djetinjstvu pa postupno voditi dijete prema spoznaji svijeta, preko stjecanja sposobnosti i upoznavanja stilova do raznih oblika likovnog izražavanja. Postoje mnoge periodizacije dječjeg likovnog izraza koji su opisali razni autori, ali izuzev različitih naziva pojedinih faza, možemo izdvojiti osnovni Linquetov model podijeljen na tri osnovne faze: faza šaranja, faza dječjeg, odnosno intelektualnog realizma i faza vizualnog realizma. Tijekom faze šaranja koja traje do 4. godine, prevladava psihomotorički i osjetilni doživljaj i užitek tijekom povlačenja linija. Slijedi faza dječjeg realizma od četvrte do desete godine života u kojoj dijete pokušava reprezentirati okolinu i okruženje u kojem se nalazi. Unutar te faze, postoji faza ranog dječjeg realizma ili faza sheme koja traje do šeste godine života, a također ju karakterizira prikaz okoline, ali s egocentričnog, osobnog i izrazito osjećajnog stajališta. Od šeste do jedanaeste godine traje faza intelektualnog realizma u kojoj dijete pokazuje svoje znanje o okolini i predmetima te prikazuje velik broj sadržaja, informacija i spoznaja. Posljednja faza je faza vizualnog ili optičkog realizma koju karakterizira zanemarivanje znanja o predmetima i njihovim odnosima u svrhu prividnih vlastitih odnosa. Tijekom ove faze, djeca se udaljuju od dječjeg izraza te se približavaju izrazu odraslih (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 30-31).

2.1. Dječje likovno stvaralaštvo u nižim razredima osnovne škole

Djeca se u nižim razredima osnovne škole, u dobi od šest do jedanaest godina, nalaze u već spomenutoj fazi intelektualnog realizma. Ovo razdoblje obilježava miran i stalan razvoj tjelesnih, psihomotoričkih, jezičnih i intelektualnih sposobnosti. Djeca počinju kontrolirati svoje emocije te se poboljšava socijalizacija s okolinom. U likovnom izrazu djeca polaze od jednostavnijeg izražavanja do prikaza pokreta figura i objekata u optičkom prostoru te počinju svjesno primjenjivati likovni jezik u likovnom izražavanju (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010, str. 47-48). U

ovoj fazi počinje se razvijati apstraktno mišljenje, a bogata mašta je i dalje uvelike prisutna te utječe na njihove emocije i postupke. Kako djeca još uvijek ne mogu analizirati svoja psihička stanja, ne postoji velika razlika između intelektualnog i emocionalnog doživljaja svijeta. „Ono spontano i prirodno prihvaća svijet, u njemu sudjeluje i tako ga spoznaje. Izražavajući se likovno – spontano, ono postupno usvaja likovne i kompozicijske elemente u svom radu.“ (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 56) U dječjem likovnom izražavanju postoje određeni načini prikaza koji djeca učestalo koriste. To su transparentnost prikaza, prikaz akcije u fazama kretanja, emocijska proporcija, rasklapanje oblika, prevaljivanje oblika te nekoliko različitih perspektiva kao što su vertikalna, obrnuta i poliperspektiva (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 61). Sva navedena obilježja likovnih radova ne pojavljuju se jedna za drugim već su istodobno prisutna unutar jednog rada. Tijekom faze intelektualnog realizma djeca hrabro i odlučno povlače linije te naizmjenično koriste meke i tvrde crte koje njihovim radovima daju određenu dozu svježine i napetosti. U ovoj fazi, zbog negativnih utjecaja, dolazi i do precrtavanja te povlačenja crta ravnalom. Neki negativni utjecaji su stripovi i nekvalitetne slikovnice koje rezultiraju gašenjem originalnosti i individualnosti kod djece (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 68). Promatrajući dječje likovno stvaralaštvo, važno je poznavati dječji opći i likovni razvoj, a samim time i dobne i individualne karakteristike pojedinog djeteta. Spomenuto znanje potrebno je učiteljima i odgojiteljima te je ujedno i uvjet za postavljanje odgovarajućih pedagoških zadataka i izbor pedagoških postupaka koji odgovaraju razvojnim ritmovima djece s kojom rade (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010. str. 48).

2.1.1. Likovno stvaralaštvo djece u četvrtom razredu osnovne škole (9 i 10 godina starosti)

Tijekom razvoja djece dolazi do fizičkih, fizioloških i duševnih promjena. Jedan od važnijih procesa oblikovanja je proces socijalizacije. On se definira kao proces oblikovanja ljudskog ponašanja pod utjecajem društvene okoline (Supek, 1977, prema: Grgurić, Jakubin, 1996, str. 56). Djeca se u četvrtom razredu nalaze u već spomenutoj fazi intelektualnog realizma. Dolaskom u školu pojačava se proces socijalizacije, a samim time i želja za prihvaćanjem i pripadanjem određenoj grupi ili društvu. Ako se djeca ne uspiju uključiti u život i društveno ponašanje razreda, ona će postati nesretna i nezadovoljna što može utjecati na njihovu društvenost i

socijalizaciju tijekom daljnjeg života. U školi se postupno usvajaju likovni kompozicijski elementi, a dolazi i do prvih ozbiljnijih zadataka, prepreka i teškoća. Veće životno iskustvo i veće likovne mogućnosti omogućuju im složenije rješavanje likovnih problema. Djeca tada prelaze iz faze sheme u fazu crtanja oblika i pojava, a samim time u višu fazu psihičkog razvoja (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 56). U četvrtom razredu osnovne škole naglašen je interes za teksturu, a razvija se i sposobnost povezivanja određenih dijelova u cjelinu. Boja se koristi linijski, ali se postupno počinju popunjavati plohe oblika. Djeca uočavaju dijelove i detalje okoline u kojoj žive te ih s mnogo individualnih rješenja unose u svoje likovne radove koristeći pritom sve bogatiji sadržaj. Ukoliko se djeca kreativno izražavaju, moguće je odsustvo detalja u korist cjeline (Brešan, 2008, str. 38-41). Kognitivnim razvojem, djeca počinju razvijati mišljenja i stavove te grade unutrašnju sliku sebe temeljene na novonastalim ciljevima i vrijednostima. Fina motorika se poboljšava, kao i koordinacija ruke i oka te su pokreti rukom snažniji i sigurniji. Djeca imaju osjećaj za ravnotežu između različitih motiva, usvojenih likovnih problema te ovladanosti likovnog jezika i tehnika pa samim time počinju slobodno razmišljati i izmišljati oblike prilikom stvaralačkog čina. Tijekom izražavanja bojom vidljivi su eksperimenti, harmonija, ekspresivnost i bogatstvo u tonskom i kolorističkom izrazu, a kompozicija likovnog rada je dinamičnija. Kako djeca postupno grade vlastitu sliku o sebi, tijekom ovog razdoblja karakteristična je identifikacija s glazbenim uzorima pa samim time i dublji doživljaj glazbe. U dobi od devet i deset godina, učenici su sposobni izraziti i ostvariti mnoge likovne zadatke, usvojiti ključne elemente likovnog jezika i pravilno koristiti osnovne likovne tehnike i materijale (Brešan, 2008, str. 56).

2.2. Boja u dječjem likovnom stvaralaštvu

„Boja je osjetilni doživljaj koji nastaje kada svjetlost karakterističnog spektra pobudi receptore u mrežnici oka.“ Doživljaj boje je individualan te se razlikuje od pojedinca do pojedinca, a ovisan je o trima faktorima: spektralnom sastavu svjetla koje pada na promatrani predmet, molekularnoj strukturi materijala s kojeg se svjetlo reflektira i čovjekovim osjetom boje kroz oči i mozak. Rolich (2011) konstatira da znanstvenici koji se bave ovim područjem smatraju kako je boja subjektivan doživljaj koji može biti ispunjen samo ako su zadovoljeni sljedeći uvjeti: ako postoji promatrač, ako postoji objekt te ako postoji dovoljno svjetla da se može

percipirati stvar iz „vidljivog spektra“ (Škrbina, 2013, str. 96). Najmlađa djeca boju koriste linijski i obrisno te često ne mare za obojene plohe. Odnos prema boji svake osobe je individualan pa samim time i odabir boje kod djece ovisi o njihovom raspoloženju i osjećajima. Velik broj znanstvenika smatra kako je odabir boje tijekom likovnog izražavanja djece zapravo indikator njihovih psiholoških stanja i osjećaja, dok drugi znanstvenici smatraju kako mlađa djeca nesvjesno odabiru boju koja im se sviđa u određenom trenutku te da ta boja nije prikaz nutrine pojedinog djeteta. Iako učenici slikaju plošno te nema privida volumena uporabom svijetla i sjene (tonska ili koloristička modulacija), njihov izraz je svejedno prepun bogatog kolorističkog i tonskog izraza (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 68). Bez obzira biraju li djeca boju svjesno ili ne, dokazano je da boje imaju izuzetno jak i izravan utjecaj na ljude, njihovu interpretaciju svijeta i vlastiti razvoj. Ljudi bojama izražavaju vlastite emocije, stanja i osobnost, a boja također ima utjecaj na njihove reakcije. Itten (1973) smatra kako „boje na pojedinca mogu djelovati pozitivno ili negativno, na svjesnoj ili nesvjesnoj razini“. Iako utjecaj boje na pojedinca nije još do kraja razjašnjen, dokazano je da crvena boja grije, pobuđuje te izaziva uzbuđenje, plava hladi, umiruje te izaziva osjećaj zadovoljstva i harmonije, zelena boja povezuje se s osjećajem stabilnosti i čvrstine, dok žuta boja, nasuprot zelenoj, izaziva osjećaj slobode, promjene i traganja za novim. Ako na pojedinom uratku dominira crna boja, smatra se kako ona ukazuje na depresiju. Svaka osoba različito osjeća i doživljava različite boje, zbog toga emotivan doživljaj boje ovisi o raspoloženju promatrača. Hammer (1967) smatra da „boja lomi obrambene mehanizme (projekciju, racionalizaciju) i otkriva veću dubinu u ličnosti djeteta, nego što se to događa u crtežima koji nisu obojeni“ (Škrbina, 2013, str. 103-104). Djeca u početku boje koriste proizvoljno bez poveznice sa stvarnim predmetima koje slikaju. Löwenfeld i Brittain (1982) navode da djeca u dobi od sedme do devete godine boju koriste za prikaz specifičnih objekata, a do četrnaeste godine su u mogućnosti reagirati na boje različitim emocijama. Važno je da se djecu ne ograničava u izboru boja kako bi se ona mogla slobodno izraziti prema vlastitoj želji i potrebama. Mnogi znanstvenici bavili su se istraživanjem veza između dječjih emocija i različitih boja. Uočeno je da djeca sretne prizore prikazuju narančastom, žutom, zelenom i plavom bojom, a tužne prizore smeđom, crnom i crvenom bojom. Zentner (2001) je primijetio da i dječaci i djevojčice preferiraju crvenu boju te također povezuju svijetle boje, poput žute, sa sretnim emocionalnim izrazima, a tamne boje, poput plave, s tužnim. Boyatzis i

Varghese (1994) otkrili su da djeca uglavnom preferiraju svijetle boje, ali u odnosu na djevojčice, dječaci pozitivno reagiraju na tamne boje, dok ih djevojčice percipiraju negativno (Škrbina, 2013, str. 108-109). Neupitno je i nepobitno da različite boje različito djeluju na svakog pojedinca. Djeci je u nižim razredima osnovne škole potrebno ponuditi i omogućiti korištenje različitih boja kako bi se ona mogla slobodno i u potpunosti stvaralački izraziti. O utjecaju boja na čovjeka, Goethe je rekao: „Pojedine boje kao da patološki utječu na nas i obuzimaju nas određenim osjećajima. Ponekad nas uzdižu do plemenitosti, a ponekad nas snižavaju do prostakluka, nagoviještaju žive težnje ili nježne čežnje.“ (Goethe, citirano prema: Arnheim, 1986, str. 214-215)

3. DIJETE I KREATIVNOST

„Kreativan, pridjev (odr. kreativni), koji ima stvaralačkog duha, koji je sposoban za stvaralaštvo (u umjetničkom, znanstvenom smislu) fr. creative-creare; stvoriti, latinske riječi creatus – napredovanje, gajenje, rast.“ Kreativnost se može definirati kao skup osobina i vrijednosti svakog čovjeka koja ga pokreće, a razvija se od rođenja. Sposobnost je ljudi da pronađu originalna rješenja sagledana iz novih kutova te stvore nove ideje (Brešan, 2008, str. 8-9). Osim stvaranja novih ideja, kreativnost je i sposobnost povezivanja dosad nepovezanih informacija u nova i inovativna rješenja. To je proces koji se odlikuje otvorenosću duha, maštom, originalnošću, smislom za ono što je važno, kritičnošću te željom za promjenom (Škrbina, 2013, str. 16). Djetinjstvo je vrijeme u kojem djeca promatraju svijet oko sebe te samim time i intenzivno uče i usvajaju nove spoznaje i vještine. „U svakom djetetu usprkos psihofizičkim različitostima postoji kreativnost u likovnom izražavanju koju je potrebno otkrivati, razvijati i poticati.“ (Brešan, 2008, str. 6) Kreativnost ima iste karakteristike kao i stvaralački proces, a to je otkrivanje nečeg novog, posebnog i originalnog. Samim time, kreativnost je neodvojiva od pojma likovnog stvaralaštva. Uz likovne sposobnosti i vještine, svaki pojedinac mora posjedovati i faktore likovne kreativnosti kako bi se ostvarila posebna likovna kvaliteta tijekom stvaralačkog čina. Spomenute faktore uočio je J. P. Guilford (1947), a izložio ih je R. Kvašček (1976). On je opisao i izdvojio šest faktora koji mogu biti faktori opće i likovne kreativnosti, a podijeljeni su u dvije skupine:

kvantitativnu i kvalitativnu. Kvantitativni faktori su fluentnost, redefinicija i elaboracija, dok su kvalitativni faktori originalnost, fleksibilnost i osjetljivost za probleme (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010, str. 24-25). Kreativnost odraslih razlikuje se od dječje kreativnosti. Kod odraslih, kreativnost se procjenjuje po produktu, odnosno konačnom djelu, a kod dječje kreativnosti najvažniji je proces. E. Fromm smatra kako kreativnost kod djece proizlazi iz njihove sposobnosti čuđenja koju koriste tijekom igre, a Kerschensteiner smatra kako su intenzivne emocije zaslužne za početak kreativnog rada (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 97, 79). Kreativni proces slijed je misli i akcija koje dovode do kreativnog produkta. Proces mora dovesti do neobičnih ideja, različite kombinacije staroga te novih ideja nadograđenih na već postojeće stanje. Averill i Nunley (1992) smatraju da kreativni produkt mora zadovoljavati kombinaciju triju kriterija: mora biti novi i originalan (autentičan), mora biti odraz unutrašnjeg stanja osobne, a ne utjecaja okoline te mora biti efikasan u nošenju s nekim izazovom ili od vrijednosti društvu ili pojedincu (Škrbina, 2013, str. 26-27).

3.1. Dječja kreativnost u području likovnosti

Dobrića Belamarić smatra kako je kreativnost proces koji se konstantno razvija i mijenja. Kod mlađe djece može se nazvati i spontanost, sloboda i izvornost, ali sloboda u smislu unutrašnje motivacije, bez vanjskog ili tuđeg utjecaja (Belamarić, citirano prema: Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 114). Moreno smatra da je spontanost, kao preduvjet kreativnosti, najstariji fenomen živog bića. To ne znači da je svako spontano dijete ujedno i kreativno, ali ukoliko je spontanost smanjena, kreativnost ne dolazi do pravog izraza. Tijekom polaska u školu i razvoja socijalizacije djeteta, opterećeno pravilima, dijete redovito gubi dio svoje spontanosti (Beck-Dvoržak, prema: Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 99). Važno je naglasiti da je kreativnost najrazvijenija do devet i pol godina, a nakon toga dominira optičko-tematski razvoj (optičko-intelektualni razvoj), što znači da je dječji crtež uvjetovan sposobnošću zapažanja (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010, str. 53). Dječji likovni izraz način je na koji se djeca samostalno izražavaju te ostvaruju komunikaciju s vanjskim svijetom. „Djeca se izražavaju, rješavaju likovne probleme, daju nove vizualne forme idejama i promatranjima na jedinstven osobni pristup koji u sebi sadrži različite elemente svjesnog i nesvjesnog značenja koja se mogu iščitati iz crteža ili slike.“ (Brešan, 2008, str. 9) Dječja likovna kreativnost, potencijal je koji

se može poticati i razvijati, a također se može definirati kao oblik stvaralačke aktivnosti kojima se dijete igra, govori, prikazuje i razvija. Tijekom likovnog izražavanja, dijete je aktivno pa samim time njegov rad postaje proizvod simultane aktivnosti njegovih očiju, ruku i mašte. Djeca kroz likovni izričaj prikazuju ono što su doživjela, a odabiru ono sredstvo, najčešće boju, koju vole te koja pokazuje njihovu osobnost i percepciju stvarnosti. Svaki dječji likovni rad je spontana kombinacija doživljenog, zamišljenog i izmišljenog. To je zbog toga što djeca crtaju i slikaju spontano, ovisno o njihovom osjećaju i raspoloženju u određenom trenutku. Na taj način je svaki dječji rad subjektivan, jedinstven i neponovljiv jer je spoj njihove mašte, želja, stavova, snova i strahova. Svako dijete je jedinstveno i različito od druge djece pa je samim time i njegov način promatranja, doživljavanja svijeta i stvaralačkog izražavanja jedinstven i različit (Brešan, 2008, str. 9-11).

3.2. Utjecaj okoline na razvoj kreativnosti

Polaskom u školu, osobni krug ljudi i okolina djeteta znatno se mijenja i proširuje. Nova okolina može biti izrazito poticajna za razvoj kreativnosti, ali može i ometati njezin razvoj. Do ometanja dolazi zbog nerazumijevanja i nepoznavanja dječjeg razvoja te slabog informiranja o razvoju kreativnosti. Belamarić (1986) navodi dvije skupine ometanja. U prvu skupinu spadaju svi oblici izravnog miješanja i interveniranja u dječje stvaralaštvo kao što su: crtanje ili izrađivanje kreativnog produkta djeci, ispravljanje dječjih uradaka, predlošci (slikovnice) za bojanje te izlaganje dječjih uradaka i širenje shematskih oblika među djecom koje može imati negativan utjecaj. U drugu skupinu spadaju odgojni postupci i stavovi odraslih kao što su: vrednovanje i procjenjivanje dječjih kreativnih radova, komentiranje i prigovaranje, prenaplašavanje vrijednosti i inzistiranje na urednosti i preciznosti (Škrbina, 2013, str. 35-36). Već smo spomenuli da je svako dijete jedinstveno, a kao takvo ima svoj unutarnji svijet koji nadograđuje novim iskustvima i učenjem. Svrha odgoja i obrazovanja u području likovne kulture jest sačuvati taj unutarnji svijet djece te poticati njihovu kreativnu energiju kako bi se djeca mogla neometano i slobodno stvaralački izraziti. Svako dijete je jedinstveno u svojim sposobnostima i mogućnostima te se razvija različitom brzinom. Njegove sposobnosti razvijaju se i jačaju, odnosno slabe, ovisno o informiranosti i pravilnom pristupu učitelja koji pojedinom djetetu daje ili uskraćuje pravo na njegovu individualnost. Pogrešnom procjenom i nerealnim očekivanjima može se kod djece blokirati želja za likovnim

istraživanjem i izražavanjem. Važan je poticaj i usmjeravanje djece primjereno njihovim sposobnostima, jer ako se kreativno ponašanje sputava, ono će se vremenom nestati, a djeca će naučiti poželjna ponašanja te postati nekreativna (Brešan, 2008, str. 45-46). Prema Belamarić:

Dijete je kreativno samo onda kada je slobodno da bude ono što jest, slobodno da vidi kako ono vidi i misli kako ono misli. Tada je dijete u kontaktu s univerzalnim zakonitostima postojanja u kojima je ukorijenjeno njegovo biće i iz kojih dolazi njegova snaga i istinitost njegova viđenja. Svako miješanje i interferiranje u to svojstvo i tokove ometa i osakaćuje dječje mogućnosti i sposobnosti. To ne znači da nećemo poticati dječji interes za sadržaje života, nego da ih nećemo konvencionalno tumačiti i definirati. (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 158)

4. STVARALAČKA IGRA

Igra je najvažniji i najintenzivniji pokretač koji omogućuje djetetu slobodu djelovanja u bilo kojemu području u doba njegova intenzivnog razvoja. Igra otkrivanja, stvaranja, eksperimentiranja, zamišljanja i izražavanja dovodi do posve prirodne potrebe za kretanjem i iskazivanjem dojmova cijelim tijelom. (Dimić, citirano prema: Balić Šimrak, Bakotić i sur., 2018, str. 47).

Dječje stvaralaštvo neodvojivo je od pojma igre. Dijete tijekom stvaralačke igre posve sudjeluje, angažirano je i apsorbirano, ali i otvoreno, spontano, kreativno i maštovito. Igra je zapravo istraživačka aktivnost motivirana urođenom znatiželjom, a kao takva, nosi u sebi radost otkrića i zadovoljstvo stvaranja. Tijekom igre, važna je sloboda djeteta jer svako uplitanje i prekidanje uništava stvaralačku igru te samim time gasi i prekida stvaralački čin (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 105). Igra, kao specifična pojava dječjeg uzrasta i prirodni okvir dječjih aktivnosti, spontano pruža djetetu zadovoljstvo, ali također ostvaruje i pozitivan odgojni učinak (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010, str. 116). Tijekom stvaralačke igre, djeca su koncentrirana i maštovita te je prisutan snažan misaoni rad koji dovodi do originalnosti, novih ideja i načina rješavanja problema. Važna karakteristika stvaralačke igre je da je ona uvijek nova, svježija i neponovljiva te samim time i stalan izvor pokretačke snage u djetetu (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 105).

4.1. Metoda igre u stvaralačkom procesu

A. Balić Šimrak kaže da je igra sama sebi svrha, a donosi zadovoljstvo svim sudionicima (Balić Šimrak, Bakotić i sur., 2018, str. 14). Djeca kroz igru likovnim sredstvima pretvaraju i izražavaju svoj doživljaj svijeta na originalan i izmišljen likovni način (Brešan, 2008, str. 6). Ona svoj stvaralački postupak ostvaruju kao igru, bez napora i bez velike elaboracije, a inspiracija im dolazi trenutno, ako su potaknuta na nju, iznutra ili izvana (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 61-62). Elly Bašić naglašava potrebu za likovnom igrom te slobodnim izražavanjem djece. Tijekom likovnog izražavanja, djeca su koncentrirana te dolazi do na nabujalog, stvaralačkog unutrašnjeg stanja nakon kojeg slijedi potreba za opuštanjem i smirivanjem. Djeca često taj čin opuštanja realiziraju u obliku šaranja ili „uništavanja“ svog rada. Ukoliko dođe do toga, vidljivo je da su djeca bila potpuno neometana i slobodna u svom izražavanju (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 110). Igra može poslužiti i kao motivacija djece za likovno izražavanje. „U motivacijskom smislu igrom se pobuđuje zanimanje i užitek u likovnom izražavanju, otkriću i samoj aktivnosti, što dovodi do perzistiranja u aktivnosti i razvijanja djetetovog trajnog interesa za likovnu aktivnost.“ (Škrbina, 2013, str. 65) Ukoliko promatramo djecu tijekom njihove slobodne igre, ona pokazuju svoju stvaralačku moć i sposobnost. Takva kreativna igre ne smije se prekidati i ometati. Tijekom svake slobodne dječje igre, mogu nastati kreativne misli. Iako one brzo nestanu, ostavljaju svoj trag u dječjoj svijesti te ga formiraju i obogaćuju (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 11, 112). Igra je kreativan proces što znači da je određena divergentnošću, motivacijom, emocionalnom ekspresijom i pravilima koja se odnose na proces prilagođavanja zahtjevima realnosti. Likovni izričaj djece, jedan je od najznačajnijih područja dječje igre i sredstvo izražavanja dječje kreativnosti (Brešan, 2008, str. 45-46, 6). „Dijete je kreativno samo kad se igra, i samo kad je kreativno sposobno je otkriti svoje ja.“ (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 51)

5. GLAZBA U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU

Svakodnevni život gotovo je nemoguće zamisliti bez prisutnosti glazbe, a najčešći oblik interakcije ljudi s glazbom je njezino slušanje. Merriam (1964; prema Hargreaves i North, 1997) kaže da ne postoji nijedna druga ljudska aktivnost koja je toliko prožimajuća i koja zadire, oblikuje i često kontrolira toliko mnogo ljudskog ponašanja kao glazba. Ljudi često ne mogu svoje osjećaje izraziti i objasniti riječima, ali ih je moguće oblikovati i prikazati putem glazbenog izražavanja (Škrbina, 2013, str. 147). Glazba svojom snagom izaziva različite emocije i posebne doživljaje. Pomoću nje zamjećujemo promjenjivost i dinamiku osjećaja te radost i tugu. Ona prenosi osjećaje i misli stvaratelja, a svaki pojedinac ju doživljava na svoj način. (Lučić, 2005, str. 191-192) Abbott (2002) navodi: „Biološka osnova doživljavanja glazbe pojedinca povezana je s prirodom ljudske inteligencije, tj. kapaciteta pojedinca za spoznavanje vanjskog svijeta. Stoga je glazba kao kognitivna aktivnost jedan od načina upoznavanja stvarnosti.“ Hallam (2006) smatra da glazba olakšava komunikaciju u socijalnoj grupi jer za nju nisu potrebne riječi te da potiče dijeljenje emocija i podržava razvoj grupnog identiteta. Glazba ima velik utjecaj na raspoloženje pojedinca pa se samim time i mijenjanjem glazbe može utjecati na raspoloženje, ali i na ponašanje pojedinca. U korist ovoj tezi ide činjenica da se glazba koristi u terapijske svrhe radi poboljšanja pacijentova zdravlja i raspoloženja te smanjenja stresa i tjeskobe. Ona također može poslužiti kao medij za oblikovanje socijalne i fizičke okoline pojedinca, a često se smatra i simbolom vlastitih vrijednosti, stavova i samopoimanja (Škrbina, 2013, str. 147-148). Kombinacija različite melodije, harmonije i ritma na svakog čovjeka djeluje jedinstveno. Glazba može mijenjati raspoloženje, izazivati osjećaj ravnoteže, sreće i ugone ili može djelovati negativno te izazivati osjećaj nemira, nelagode i tuge (Rojko, 1982, prema: Škrbina, 2013, str. 148). Osim psihički, glazba na čovjeka može djelovati i fizički. Njezin učinak ovisi o karakteristikama kao što su tonalitet, intenzitet i boja zvuka. Glazbenim podražajima putem autonomnog živčanog sustava mogu se postići promjene kao što su povišenje krvnog tlaka, znojenje, usporavanje srčane aktivnosti, promjene u protoku krvi, promjene u tonusu miškulature, temperature kože itd. (Škrbina, 2013, str. 148). Stanje i raspoloženje u koje glazba smješta čovjeka ovisi o tipu glazbe, glasnoći i broju taktova po minuti (tempo). Da bi se osoba opustila,

potreban je lagan tempo od 40 do 60 taktova u minuti, poboljšanje koncentracije i pažnje izaziva umjeren tempo od 60 do 70 taktova u minuti, a poticaj na aktivnost izazvat će visoki i brzi tempo u rasponu od 70 do 120 taktova u minuti. Osim tempa, važan je i tip glazbe te glasnoća jer ista kompozicija glazbe može biti ili tiha pozadinska pratnja ili glasan način ubrzavanja pulsa i privlačenja pažnje (Jensen, 2003, str. 227). Istraživanja su pokazala da ne postoji jedinstven način na koji glazba djeluje na pojedinca pa se samim time ne može predvidjeti kako će određena osoba reagirati u susretu s različitom glazbom. Iako ljudi dijele mnoge automatske reakcije na podražaje, svaki mozak je jedinstven te kao takav obrađuje glazbu na jedinstvene načine. Uz to, svaka osoba uz određenu glazbu veže različite osjećaje i sjećanja, a važan je i stupanj glazbenog obrazovanja te kognitivna razvijenost (Škrbina, 2013, str. 148-149). „Kako će skladbu čuti i doživjeti slušatelj, ovisi o stupnju njegove sposobnosti percepcije, glazbenoj izobrazbi, trenutnim emocionalnim stanjima, raspoloženju, htijenju.“ (Sam, 1998, str. 56)

5.1. Utjecaj glazbe na djecu

Djeca već od najmlađe dobi počinju prepoznavati i reagirati na glazbu. Kako bi djeca učila glazbu, moraju posjedovati glazbene sposobnosti. Gordon (1990) navodi da one označavaju dječji potencijal za učenje glazbe, a ono što dijete nauči naziva se glazbeno postignuće. Autor smatra da sva djeca posjeduju glazbene sposobnosti te da se 68% djece rađa s prosječnim glazbenim sposobnostima, dok se po 16% djece rađa s iznad ili ispod prosječnim sposobnostima. Autor također smatra da velik udio u razvoju glazbenih sposobnosti kod djece ima okolina, ali samo do dobi od devet godina te da se nakon toga naučene sposobnosti počinju stabilizirati (Škrbina, 2013, str. 151). Dokazano je da glazba ima velik utjecaj i mnoge beneficije tijekom učenja i pamćenja kod djece. Ona ubrzava učenje te se ono odvija na dubljoj razini tijekom slušanja glazbe, omogućuje opuštanje od stresa i poteškoća, služi kao zabava kada je potrebna promjena mentalne usmjerenosti, aktivira misaoni dio mozga, povećava pažnju i koncentraciju te potiče i usmjerava kreativnost. Osim pozitivnih učinaka na pojedince, glazba također utječe i na grupe na način da unosi energiju i živost u grupu, sabire ih i okuplja, motivira na akciju, unosi sklad tijekom poteškoća i problema te stvara zvučne zavjese kako bi se grupe izolirale i usredotočile na rad od ometajuće buke (Jensen, 2003, str. 222).

6. GLAZBA I LIKOVNO STVARALAŠTVO

Tijekom odgojno-obrazovnog rada koriste se različiti mediji i multimediji kao osnovna sredstva i/ili pomagala koja su primjerena dobi i likovnim tipovima djece. Kako bi likovna aktivnost bila učinkovita, osim likovnih tehnika koja djeca koriste, poželjno je koristiti i druga sredstva i tehnička pomagala kako bi likovna aktivnost bila učinkovita te kako bi se djeca susrela s različitim načinima i tehnikama tijekom rada i usvajanja novih sadržaja (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010, str. 91). Korelacija između različitih predmeta dokazano je učinkovita, a sama ideja o povezanosti i sjedinjavanju više predmeta veoma je stara te potkrijepljena znanstvenim raspravama o vezama i odnosima te sličnostima i razlikama među umjetnostima. Komensky je u 17. stoljeću utvrdio: „Sve što ima veze, treba predavati povezano.“ (Diklić, 1986, str. 221-222, prema Lučić, 2005, str. 195) Takav sinestetički pristup u umjetničkim područjima važan je za poticanje maštovitosti. Ljudska osjetila imaju sposobnosti poticati jedna druga pa tako zvuk izaziva vizualne osjećaje kao što su boja, svjetlo i slika, ili pak literarna riječ uz glazbu, izaziva niz asocijativnih osjeta. Sve umjetničke djelatnosti međusobno su povezane i potiču osjećaje bez obzira na njihovu usmjerenost prema vidu ili sluhu. Snažni osjećaji mogu se najlakše izraziti kroz umjetnička područja, odnosno likovnim ili glazbenim izrazom (Lučić, 2005, str. 195-201). „Dijete ima izvanredno finu i točnu sposobnost, kojom je ono, uostalom, superiornije odraslome, da svoja raspoloženja i utiske što dolaze iz ovog „općeg osjetila“ ili „sinestetičkog sloja“ prevodi u ispravne odnose boja i zvukova, boja i linija, tonaliteta i oblika.“ (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 59) Djeca imaju dobro razvijenu sposobnost distinkcije zvučnih senzacija. Ona zvukove i tonove čuju muzikalno, a vide ih kao likovne horizontale i vertikale, odnosno boje (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 143). Elly Bašić smatra da djeca posjeduju unutarnju dinamiku koja ih pokreće na akciju te čak i dosadu pretvara u uzbuđenje. Takav život pun pokreta i intenziteta pokreće u djetetu stvaralačku energiju i potrebu za stvaralačkim izražavanjem. Djeca pomoću mašte kreativno oblikuju sve što ih okružuje – prostor, međusobne odnose, dinamiku, kretanje, ritmične i zvučne odnose itd. Glazba je djetetu urođena, a svaki učenik u doticaju s glazbom reagira i ostvaruje kontakt (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 161). U prilog tome, da je glazba djetetu urođena, idu brojna istraživanja u

kojima su djeca uspjela čuti i interpretirati stil, smisao i sadržaj kompozicije iako nisu bila glazbeno obrazovana. Učenici koji ne poznaju glazbu ju svejedno mogu jasno doživjeti, osjetiti i prepoznati. Iako je dokazano postojanje visoke prirodne glazbenosti kod djece, neki učenici ne postižu visoku razinu kreativnosti i stopljenosti s glazbom. Istraživanja su pokazala da se lakše pokreću stvaralačke sposobnosti kod onih ljudi koji se prvi puta nađu pred nekim medijem. „Nemajući nikakve pretpostavke, oni moraju posegnuti u sebe, a ondje se uvijek nađe ono što JEST u vidu sposobnosti i istine.“ (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 152) Osobe koje imaju iskustva u nekom području, najčešće su usvojile opće, formalne i statične sheme koje postaju prepreka kreativnim sposobnostima. Odgojno-obrazovni postupci moraju podupirati i razvijati određene sposobnosti prirodnim tijekom kako ne bi ometali razvoj kreativnosti.

To sve navodi na zaključak da postoji unutrašnja jezgra gdje je sve ujedinjeno i koja je izvor sveobuhvatnih sposobnosti čovjeka. Bez njihova aktiviranja i sudjelovanja ne može se govoriti o stvaralaštvu – bez njih se ono svodi na deskripciju i kombinatoriku. (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 156)

Valja spomenuti da dijete intenzivno živi svoj pokret te da se koncentrira na sam proces izrade umjetničkog djela, a ne na produkt, pa je tako spontani osjet i doživljaj glazbe vezan uz dinamiku djetetove motorike. Istraživanja provedena u glazbenoj školi potvrdila su da djeca spontano i nesvjesno prepoznaju glazbu te ju kao takvu prenose u likovni izraz. To je potvrda velike glazbene osjetljivosti prisutne kod svakog djeteta te da se ta sposobnost ne uči, već samo razvija. Ta osjetljivost se pravilnim odgojem može zadržati do odrasle dobi ako je razvoj kontinuiran i neprekinut (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 166, 168, 176-177). Iako su dječje reakcije na glazbu spontane i neosmišljene, kada djeca naknadno kritički sagledaju svoj likovni rad, svjesni su utjecaja glazbe na njihovo stvaralaštvo. Zvučna osjetljivost, motoričke akcije, doživljaji djece i emocije međusobno su povezani pa samim time i postoji nesvjesna motorička reakcija na glazbeni podražaj (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987, str. 194-196).

6.1. Pozadinska glazba i pasivno slušanje

Slušanje glazbe odvija se kroz određeno vrijeme. To je proces primanja ili percepcije i upoznavanja te zamjećivanja glazbenih elemenata tijekom aktivnog

glazbenog odnosa. Dijete glazbeni podražaj prima fiziološki, emocionalno i intelektualno (Sam, 1998, str. 47). „Pozadinska glazba svojim karakterom naglašava i doprinosi intenzitetu doživljaja određene situacije te neki prostor može ispuniti i učiniti ugodnim ili neugodnim.“ Tijekom pasivnog slušanja, pojedinac nije primarno svjestan već ona služi kao potpora određenom zadatku te ne smije odvlačiti pažnju s glavnog zadatka. Ovakvo slušanje glazbe ima utjecaj na pojedinca jer utječe na doživljaj prostora u kojem se nalazi, povezuje sve prisutne osobe u skupini, oslobađa stres te poboljšava usredotočenost i koncentraciju (Škrbina, 2013, str. 169). Pozadinska glazba prati aktivnost učenika te ima poticajnu ulogu. Iako učenik svjesno ne prati glazbu, čuje ju i prima svojim osjetilima te spontano prati tijek skladbe sinkronizirajući se s ritmom, ugođajem i tempom. Svaka osoba sluša na svoj način te povezuje različite osjećaje stvarajući jedinstven doživljaj glazbe (Lučić, 2005, str. 193-194).

6.2. Glazbeno djelo kao poticaj

Sama riječ slikanje ima jasno značenje, slikati možemo sve što vidimo, ali moguće je i slikati potaknuti unutarnjim porivom i željom. Rezultat tada može biti konkretan ili zamišljen motiv ili pak apstraktno djelo gdje su boja i kompozicija same sebi svrha. Kada govorimo o glazbi kao motivu i poticaju, tada se radi o nevizualnom poticaju. Učenici bojama, mrljama, potezima i plohamo dočaravaju glazbeni ugođaj. Tijekom slikanja moguće je usmjeriti učenike na prikazivanje visokih glazbenih tonova svjetlijim tonovima boje, odnosno duboke glazbene tonove, tamnijim tonovima boje. Kod slikanja nekog motiva određenog vizualnom percepcijom nije važno trajanje jer je vizualna percepcija statična i neovisna o vremenu, a kod slušne percepcije važno je trajanje i vremenski tijek. Tijekom slikanja uz istovremeno slušanje glazbe, djeca mogu prepoznati i vjerno prikazati različit tempo i ritam glazbene kompozicije koju slušaju, a također i dobro prepoznaju zvukove pojedinih instrumenata. Autor kaže kako privlačnost slikanja uz glazbu, za dijete može biti magična (Sam, 1998, str. 42-43).

7. UMJETNIČKO DJELO KAO POTICAJ ZA LIKOVNO STVARALAŠTVO

U kvalitetnom vizualno-likovnom odgoju i obrazovanju djece i mladih, pored likovnog izražavanja djece, sve se više pažnje posvećuje susretu djece s djelima likovnih umjetnosti. Taj je proces od iznimne važnosti za razvijanje učeničkog likovnog ukusa, pogotovo u današnje vrijeme – vrijeme masovne produkcije likovnih djela bez umjetničke vrijednosti. (Brajčić, Kuščević, 2016, str. 8)

Tijekom likovne edukacije učenika, umjetničko djelo je jedno od najvažnijih obrazovnih sredstava (Brajčić, Kuščević, 2016, str. 8). Umjetničko djelo kao motivacija za likovno izražavanje probuđuje dječju kreativnu energiju te iskustvo doživljaja, shvaćanja i prihvaćanja svijeta. Ono predstavlja odgovarajući likovni poticaj pomoću kojeg će učenici shvatiti predviđeni likovni zadatak, ali također može, svojom slojevitošću i otvorenošću, pridonijeti intelektualnom, moralnom i estetskom razvoju učenika (Brajčić, Kuščević, 2016, str. 20-21). Svako dijete je jedinstveno pa je i njegova percepcija umjetničkog djela subjektivna i osobna te vezana uz intelektualni stupanj razvoja pojedinog djeteta. Promatrajući umjetnička djela, djeca otkrivaju karakteristike pojedinih stvaratelja te njihovo osobno viđenje svijeta, bogateći pritom vlastite spoznaje. Ona na umjetničkom djelu mogu prepoznati misli, osjećaje i ideje umjetnika čije djelo promatraju. Te doživljene i upamćene slike ulaze u iskustvo djeteta te bogate njegovu maštu i omogućuju brži razvoj likovnih sposobnosti. Umjetničko djelo može poslužiti kao izravan poticaj, ali i kao podloga za izmišljanje novih motiva (Petrač, 2015, str. 25, 29, 99). Djeca u susretu s likovnim djelom spontano reagiraju. Kada slobodno interpretiraju viđene oblike, daju im određeni dio svoje živosti i unutarnjeg ritma pa samim time stvaraju vlastite jedinstvene oblike (Belamarić, 1987, str. 217). Likovno djelo koje učenici gledaju predstavlja specifičan izvor znanja – odabrani sadržaj namijenjen je osvještavanju likovnog jezika, razvoju likovne kreativnosti i likovne pismenosti učenika (Brajčić, Kuščević, 2016, str. 19). Umjetnost je subjektivna, otvorena i slojevita. Odnosi se na konkretnu situaciju pa različiti ljudi estetske poruke primaju i doživljavaju na različite načine (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010, str. 14).

7.1. Metoda estetskog transfera

Metoda estetskog transfera primjenjuje se kod upoznavanja učenika s likovnim radom. Ona obuhvaća većinu likovno-didaktičkih zahtjeva i načina izvođenja likovnih aktivnosti, a važno je da se ne prenose samo informativne spoznaje o pojedinom djelu već i estetske komponente. Svrha ove metode je dovesti promatrača u interakciju s umjetničkim djelom kako bi se u njemu probudili osjećaji, doživljaji i asocijacije te se urezali u djetetovo sjećanje. Važno je stvoriti optimalne uvjete u kojima će djeca moći izraziti svoje mišljenje o djelu zbog toga što je interakcija s djelom osobna te se razlikuje od djeteta do djeteta. Djeca imaju sposobnosti prihvaćanja na osjećajnoj, asocijativnoj i formalno-intelektualnoj razini, a sva tri tipa prihvaćanja su promjenjiva te ovise o promatraču i djelu koje se promatra (Brajčić, Kuščević, 2016, str. 29-30). Tijekom reprodukcije umjetničkog djela, važno je da ona bude visoke kvalitete kako se ne bi izgubile originalne informacije koje autor želi pružiti. Kako bi djeca zapazila spomenute informacije, važno je da nauče i usvoje tehnike gledanja estetskih objekata. Procesi gledanja podijeljeni su u tri faze: percepciju (percepcija umjetničkog djela svim osjetilima), recepciju (iskazivanje slika riječima) i reakciju (aktivnost reagiranja na umjetničko djelo). Tijekom percepcije umjetničkog djela važno je poticati emocionalnu reakciju, koja je kao takva, svakom djetetu svojstvena i jedinstvena. Kako bi percepcija ostala individualna i jedinstva, važno je odsustvo prekomjernog tumačenja čime se djetetu nameće mišljenje te se gubi mogućnost samostalnog istraživanja umjetničkog djela. Recepcija je unutarnja reakcija na primljene podražaje, a ona uključuje svjesne i racionalne komponente zamjećivanja, ali ujedno i emocionalne i spontane komponente. Važno je da učenici prepoznaju kompleksne veze u nekoliko primjera umjetničkih djela kako bi te komponente mogli zapamtiti. Posljednja faza metode estetskog transfera je sama reakcija učenika na umjetničko djelo. Ona je uvjetovana s dobi djece, njihovim razvojem likovnih vještina i kompetencija te znanjem o umjetnosti. Kreativno i pravilno povezivanje svih triju faza metode estetskog transfera može dovesti do novog estetskog iskustva te utjecati na oblikovanje učenikovog likovnog ukusa (Duh, Župančić, 2011, str. 69-72).

7.2. Dijete i apstraktno umjetničko djelo

Riječ apstraktno dolazi od latinske riječi *abstractio*, *astrahere* što znači izvlačenje, odijeljivanje. Apstraktna umjetnost podrazumijeva odvajanje svih nebitnih svojstava te svake realnosti i figurativnosti. Ona svodi prikaz likovnog djela na njezinu bit odnosno na čisti odnos likovnih elemenata kao što su linija, boja, ploha, volumen itd. Apstraktno djelo je oslobođeno od tematskog opterećenja i prepoznatljivosti prirodnih oblika (Jakubin, 2007, str. 45). Tijekom odgojno-obrazovnog procesa u likovnoj umjetnosti, pred dijete se stavlja figurativno ili apstraktno umjetničko djelo. Spomenuli smo da dijete percipira likovno djelo na svoj način ovisno o stupnju intelektualnog razvoja, odnosno od konkretnog likovnog mišljenja prema apstraktnom. Zbog toga djeca ponekad ne mogu u potpunosti razumjeti apstraktno umjetničko djelo jer u njemu nema prepoznatljive fabularnosti već je sastavljeno od čistih elemenata likovne forme. Kada djeca gledaju takvo djelo, ona ne traže u njemu figurativni sadržaj već samostalno govore o likovnim elementima i kompozicijskim načelima bez poticaja (Petrač, 2015, str. 25, 29-30).

8. PRAKTIČNO ISTRAŽIVANJE – LIKOVNO STVARALAŠTVO U ŠKOLI

8.1. Metodologija praktičnog istraživačkog rada

Satovi Likovne kulture održani su u Osnovnoj školi Petrijanec, u trajanju od 45 minuta. Sudjelovali su učenici četvrtih razreda, a tehnika koju su koristili bila je tempera. Tijekom prvog sata svirala je skladba Ludwiga van Beethovena – Mjesečeva sonata (Klavirska sonata br. 14 u cis-molu), a tijekom drugog sata skladba Ludwiga van Beethovena – Coriolan Overture, op. 62. Kao motivacija za rad, prikazane su reprodukcije Vasilija Kandinskog – *Composition VII* i *Improvisation 31 (Sea Battle)*.

8.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je istražiti hoće li i na koji način različit ugođaj, stvoren pomoću pozadinske glazbe različitog tempa, utjecati na dječje likovno stvaralaštvo koje je motivirano usporednim promatranjem dvaju umjetničkih djela. Glazba nije izravna motivacija za likovno izražavanje već služi kao pozadinska pratnja u svrhu stvaranja pozitivne atmosfere.

8.3. Istraživačka pitanja

IP1: Hoće li različit ugođaj, dinamika i tempo glazbe utjecati na tehniku slikanja? Odnosno, hoće li učenici tijekom slušanja glasnije i dinamičnije skladbe bržeg tempa, koristiti kraće i brže, staccato poteze kistom, dok će tiša skladba sporijeg tempa i sjetnog ugođaja utjecati na povlačenje dužih, laganijih poteza te oslikavanje većih ploha?

IP2: Hoće li glasnija i dinamičnija glazbena kompozicija rezultirati drugačijom paletom boja (jarke, intenzivne i čiste boje), od pozadinske glazbe tišeg, smirenijeg i sjetnijeg ugođaja koji će utjecati na odabir tercijarnih, tamnijih i zagasitih tonova?

IP3: Hoće li postojati razlika u upotrebi toplih i hladnih boja s obzirom na karakteristike pozadinske glazbe?

IP4: Hoće li u dječjim likovnim radovima biti vidljiv utjecaj umjetničke reprodukcije, budući da su učenici usporedno promatrali i analizirali umjetnička djela

različitog kolorita, s obzirom na odabir boja, poteza kistom, ploha i likovne kompozicije?

IP5: Hoće li se u dječjim likovnim radovima više prepoznati utjecaj pozadinske glazbe (glazbenog ugođaja) ili slikarskog djela koje je služilo kao neposredni poticaj?

8.4. Uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno u Osnovnoj školi Petrijanec, u dva četvrta razreda. Uzorak se sastojao od 26 učenika, 14 učenika iz 4. a razreda i 12 učenika iz 4. d razreda.

9. LIKOVNI ZADATAK BR. 1 – LIKOVNO DJELO KAO POTICAJ I POZADINSKA GLAZBA SPORIJEK TEMPA

Tijekom prvog sata iz Likovne kulture učenici su slušali skladbu Ludwiga van Beethovena – Mjesečeva sonata (Klavirska sonata br. 14 u cis-molu), odnosno skladbu sporijeg tempa i mirnog ugođaja. Sat je održan 19. lipnja 2020. godine u 4. a razredu. Likovna tehnika koju su učenici koristili bila je tempera. Učenici su prije sata pripremili potreban likovni pribor te zaštitili klupe novinama. Početkom sata učenici su ponovili način rada tehnikom tempere.

9.1. Motivacija

Nakon pozdrava, učenicima je na platnu pomoću projektor prikazana reprodukcija djela *Composition VII*, autora Vasilija Kandinskog. Započet je razgovor s učenicima te je, pomoću brojnih pitanja i potpitanja, zajedno s učenicima, analizirano umjetničko djelo. Na prvo pitanje „Što vidite na ovoj reprodukciji?“ učenici su djelovali zbunjeno. Nakon postavljenih potpitanja i usmjeravanja, učenici su nabrojali i pokazali različite plohe, boje i linije, a nekoliko učenika odgovorilo je da na djelu vide predmete kao što su oko, tepih i zmaj. Zaključeno je da je kompozicija slobodna i razigrana te da osim čistih, prevladavaju i zagasite te miješane boje. Učenici su istaknuli crne linije kao najuočljivije elemente na djelu. Opisane su, nabrojene i pokazane linije koje se nalaze na djelu, a zaključeno je da su različitih oblika, debljina i smjerova te se međusobno sijeku i prelaze preko ploha. Učenici su zaključili da je djelo apstraktno tj. da nema prepoznatljivih motiva, a kompozicija zgusnuta bez praznog prostora.

Slika broj 1. Vasilij Kandinski – *Composition VII*, 1913.

Slika broj 2. Vasilij Kandinski – *Improvisation 31 (Sea Battle)*, 1913.

Nakon analize prvog umjetničkog djela, učenicima je prikazano drugo djelo istog autora - *Improvisation 31 (Sea Battle)*. Učenici su drugo djelo lakše, brže i samostalnije analizirali te zaključili da je djelo svjetlije, da sadrži manje likovnih elemenata te da je prisutno više ploha nego linija. Prevladavaju osnovne i čiste boje te ima manje miješanja boja, ali je djelo također apstraktno, razigrano i ispunjeno bojom.

9.2. Najava zadatka

Zadatak učenika bio je tehnikom tempera naslikati igru različitih likovnih elemenata te stvoriti apstraktno djelo. Učenicima je objašnjen pojam „apstraktno“, pojašnjen zadatak te dana sloboda izbora različitih boja uz uvjet da je popunjen cijeli papir. Tijekom rada, učenicima je puštena skladba L. van Beethovena – Mjesečeva sonata (Klavirska sonata br. 14 u cis-molu), ali samo u svrhu pozadinske glazbe.

9.3. Realizacija

Učenici su slikali dok je glazba svirala u pozadini. U razredu je vladala prilično vedra i vesela atmosfera bez obzira na mirnu skladbu sporijeg tempa.

9.4. Analiza i vrednovanje likovnog procesa i produkata

Na kraju sata radovi su stavljeni na pod, a učenici su se okupili u krugu oko radova. Tijekom analize, većina učenika je odgovorila da su birali boje koje vole te da općenito više vole tamnije boje. Na pitanje jesu li slušali glazbu koja je svirala u pozadini, većina učenika je odgovorila da su slušali i da im se sviđala skladba, ali misle da nije utjecala na njihov rad. Samo nekoliko učenika odgovorilo je da nije slušalo skladbu. Svi učenici su odgovorili da im se sviđa način rada uz glazbu te da su se osjećali vrlo opušteno, vedro i veselo tijekom rada.

9.5. Osvrt na dječje likovne radove

Slika broj 3. Učenički rad 1

Prikazani učenički rad nastao je „tapkanjem“ kistom po površini papira, a ne potezima. Odudaranje od patenta nalazi se u donjem lijevom kutu gdje su vidljive dvije plohe, ružičaste i tirkizne boje, kojima je učenik započeo svoj rad. Neovisno o drugačijem početku, učenik se tijekom sata odlučio za korištenje tamnih i zagastih nijansa pa radom dominiraju uglavnom hladne boje, odnosno plava, zelena i ljubičasta. Kompozicija rada vrlo je zanimljiva i složena zbog brzih udaraca kistom koji se pružaju u različitim smjerovima. Uočljiva je putanja i smjer kretanja boja po kojima možemo zaključiti da je dijete bilo vrlo smireno i koncentrirano tijekom stvaralačkog procesa.

Slika broj 4. Učenički rad 2

Slika broj 5. Učenički rad 3

Prikazani učenički radovi vrlo su slični zbog jednake palete korištenih boja, ali ujedno i zbog slične tehnike slikanja. Učenici su sjedili zajedno te su jednako započeli svoje stvaralaštvo prekrivajući površinu papira velikim plohami plave, narančaste i crvene boje. Tijekom sata, oba učenika su bila puna energije te likovni zadatak shvatila kao igru različitih boja, što je vidljivo i na prikazanim radovima. Potezi kistom su brzi, neujednačeni i u različitim smjerovima, a učenici su također udarali kistom tvoreći pritom različite mrlje. Do promjene u načinu rada dolazi krajem sata. Na prvom radu (Učenički rad 2) vidimo da je učenik „zašarao“ svoj rad, miješajući pritom mokre boje te stvarajući različite nijanse smeđe i ljubičaste. Drugi rad (Učenički rad 3) ima vrlo zanimljivu i kompleksnu slikarsku teksturu. Učenik je nastavio sa stvaranjem mrlja i debljih linija dodajući pritom crnu i zelenu boju. Krajnji produkt u oba slučaja je vrlo taman i zagasit te nema grubih i jasno ocrtanih linija kao ni obojanih ploha. Radovi su heterogene mješavine toplih i hladnih boja koje se protežu u različitim smjerovima.

Slika broj 6. Učenički rad 4

Slika broj 7. Učenički rad 5

Prikazani radovi nastali su vrlo brzim i energičnim potezima kistom te korištenjem guste boje uz vrlo mali dodatak vode. Potezi se kreću u različitim smjerovima, a njihova duljina varira od vrlo kratkih do dugih i kružnih poteza. Dok su kod prvog rada (Učenički rad 4) potezi kista neujednačeni i nasumični, drugi rad (Učenički rad 5) je komponiran kružno krećući se od rubova prema sredini gdje je izražena sva energičnost stvaraoca. Korištene boje kod prvog rada su slabog intenziteta, dok su kod drugog jarke. Kod oba učenika vidljivo je korištenje velikog opusa toplih i hladnih boja koje su, brzim potezima, slikane jedne preko drugih. Kod prvog rada

dominiraju različiti tonovi zelene i plave boje, odnosno hladne boje, dok kod drugog rada prevladavaju ružičasto-crvena i narančasta, tj. tople boje. Učenici su bez obzira na smirujuću skladbu pokazali visok stupanj energije koji je vidljiv u njihovim uradcima.

Slika broj 8. Učnički rad 6

Prikazani rad sastoji se od velikih obojanih ploha i nekoliko mrlja. Iako na radu dominiraju tamne i hladne boje, u sredini rada ističe se jarka i intenzivna crvena ploha. Učenik je započeo kompoziciju od centra s tri osnovne boje – crvena, plava i žuta. Krećući se prema rubovima, koristio je više tamnih i tercijarnih boja. U donjem desnom kutu vidljiv je prijelaz od tamnije prema svjetlijoj boji približavajući se sredini. Iako je učenik započeo svoje stvaralaštvo toplim bojama, dovršio ga je uglavnom hladnim bojama. Koristio je lagane i smirene poteze kistom te kružne pokrete koji su svakom djetetu urođeni i najprirodniji.

Slika broj 9. Učenički rad 7

Slika broj 10. Učenički rad 8

Iako su prikazani radovi vrlo slični, po procesu nastajanja uvelike se razlikuju. Na prvom radu (Učenički rad 7) uočljiva je velika količina crvene i plave boje miješane na samom radu tehnikom mokro na mokro, dajući pritom različite tonove ljubičaste boje. Učenica je koristila samo osnovne boje (plava, crvena i jako malo žute) te je smireno i polako miješala boje stvarajući na taj način različite tonove ljubičaste boje. Tijekom stvaranja drugog rada (Učenički rad 8) učenik je koristio mnogo različitih boja slikajući linije, plohe i crte. Početkom sata bio je vrlo smiren i koncentriran, a tijekom sata njegovi su potezi kistom postali brži i intenzivniji. Krajem sata i neposredno prije analize učeničkih radova, učenik je istisnuo veliku količinu plave boje na likovni rad te ju rukom razmazao. Time je rad poprimio tamne i hladne tonove plave i ljubičaste boje.

Slika broj 11. Učenički rad 9

Slika broj 12. Učenički rad 10

Na sljedećim učeničkim radovima vidljiv je utjecaj umjetničke reprodukcije promatrane i analizirane tijekom motivacijskom dijela sata. Korištene su podjednako tople i hladne boje te jarki i zagasiti tonovi. Na prvom radu (Učenički rad 9) sličnost je vidljiva u zanimljivoj i razigranoj kompoziciji te odabiru tamnijih tonova zelene i plave boje, dok su na drugom radu (Učenički rad 10) sličnosti vidljive u crnim linijama koje odudaraju od pozadine. Suprotno korištenju sličnih boja, potezi kistom se vrlo razlikuju. Prvi rad je nastao energičnim i brzim potezima u različitim smjerovima, dok su na drugom radu vidljivi udarci kistom na površinu papira tvoreći pritom mrlje različitih boja. Oba rada su vrlo heterogena i kompozicijski zanimljiva.

Slika broj 13. Učenički rad 11

Prikazan rad vrlo je živahan i veseo s mnogo različitih boja, linija i ploha. Dominiraju tople, jarke i intenzivne boje, konkretno žuta i narančasta. Kao i na prethodnim radovima, ovdje je također vidljiv utjecaj djela Vasilija Kandinskog, odnosno reprodukcije – *Improvisation 31 (Sea Battle)*. Sličnost se očituje u šarenim i svijetlim bojama te razigranoj kompoziciji djela. Šarene plohe obrubljene su linijama, a unutar ploha nalaze se plave mrlje. Potezi kistom protežu se u svim smjerovima te su razigrani i brzi.

Slika broj 14. Učenički rad 12

Prikazani rad poseban je zbog odabira pastelnih i nježnih tonova boja te korištenja velike količine vode tijekom slikanja. Slikanje je teklo vrlo smireno i uravnoteženo, a vidljiva je i tehnika rada mokro na mokro. Korištene su podjednako hladne i tople boje, ali miješanjem boja, učenica je većinu rada prekrila hladnom plavom i ljubičastom bojom. Vidljivo je i razlijevanje boja te korištenje različitih poteza kistom čime su nastale cik-cak, razlomljene, ravne i valovite linije.

Slika broj 15. Učenički rad 13

Slika broj 16. Učenički rad 14

Posljednja dva učenička rada nisu dovršena. Učenice su koristile podjednako hladne i tople boje oslikavajući plohe. Na prvom radu (Učenički rad 13) uglavnom dominiraju hladne i tamne boje, dok na drugom (Učenički rad 14) možemo

primijetiti jarke i intenzivne boje. Na drugom radu zanimljivo je da je učenica obrubila svoje plohe krećući se od najsvjetlije do najtamnije boje, a također je vidljiva i metoda prskanja kistom. Oba rada nastajala su vrlo smireno i polako, pažljivim biranjem boja te dugim i laganim potezima kistom.

9.6. Rasprava

Nakon analize radova nastalih tijekom slušanja skladbe L. van Beethovena – Mjesečeva sonata (Klavirska sonata br. 14 u cis-molu), odnosno skladbe sporijeg tempa i smirenog ugođaja, možemo zaključiti da se u dječjim radovima reflektira jedan sinestetički doživljaj vizualnih i nevizualnih poticaja. Utjecaj glazbe vidljiv je u načinu slikanja (potezi, ritam, točke, duže linije itd.). U razredu nije vladala tišina već je atmosfera bila vrlo opuštena i vesela. Učenici su na zadatak gledali kao na igru i zabavu, što je vidljivo i iz razgranatih i razigranih kompozicija. U pojedinim radovima vidljiv je utjecaj umjetničkih reprodukcija koje su poslužile kao poticaj na stvaralaštvo. Sličnosti su vidljive u odabiru tamnijih i zagasitih tonova, ali i jarkih i svijetlih te razgranatih kompozicija. Iako su učenici proizvoljno birali boje, zastupljenost hladnih u odnosu na tople boje je mnogo učestalija. Odabir boja nije povezan s glazbom zbog velike raznolikosti u izboru boja. Vidljive su jarke i čiste boje, tamne, svijetle; tople i hladne te kontrastne i slične boje. Vezano uz tehniku slikanja, veći broj učenika je koristio brze, intenzivne i kraće poteze kistom, bez obzira na smirujuću skladbu koja je svirala u pozadini. Velik broj učenika fokusirao se samo na boju i bojenje ploha, dok su u potpunosti zanemarili linije i mrlje. Stvarajući apstraktno djelo, učenici su razvijali svoju maštu i kreativnost. To je bilo posebno vidljivo kod jednog učenika (Učenički rad 8) koji je zbog nabujale stvaralačke energije imao potrebu da na kraju „uništi“ svoj rad. Razmazivanjem boje po gotovom radu u njegovom tijelu i umu je došlo do prirodnog klimaksa, odnosno opuštanja. Iako je učenicima pojam „apstraktno“ bio nepoznat, po radovima je vidljivo da su shvatili zadatak te nisu upotrebljavali konkretne motive. Tijekom analize radova, učenici su izjavili da oni inače više upotrebljavaju i vole tamne boje te da glazba nije utjecala na njihov odabir. Svidio im se rad uz glazbu te zadatak bez ograničenja koji im je dopuštao da se slobodno izraze koristeći boje i oblike koje žele.

10. LIKOVNI ZADATAK BR. 2 – LIKOVNO DJELO KAO POTICAJ I POZADINSKA GLAZBA BRŽEG TEMPA

Tijekom drugog sata iz Likovne kulture učenici su slušali skladbu Ludwiga van Beethovena – Coriolan Overture, op. 62., odnosno skladbu bržeg tempa i veselog ugođaja. Sat je održan 19. lipnja 2020. godine u 4. d razredu. Likovna tehnika koju su učenici koristili bila je tempera. Učenici su prije sata pripremili potreban likovni pribor te zaštitili klupe novinama. Početkom sata učenici su ponovili način rada tehnikom tempere.

10.1. Motivacija

Motivacija je bila ista kao i tijekom prvog sata. Učenicima su prikazana dva djela umjetnika Vasilija Kandinskog koja su zajedno s učenicima analizirana. Učenici se nisu susretali sa sličnim djelima te nisu razumjeli pojam apstraktno. Bez obzira na potpitanja, učenici nisu imali nikakvih asocijacija vezanih uz djela već su vidjeli samo boje i linije. Iste su nabrojane, pokazane na reprodukciji te opisane. Učenici su prvo djelo opisali kao tamno djelo sa šarenim bojama i crnim linijama koje se ističu, a kod drugog su spomenuli da je svjetlije. Bilo je potrebno mnogo potpitanja i navođenja kako bi učenici shvatili da je djelo slobodne kompozicije, zgusnuto i vrlo razigrano.

10.2. Najava zadatka

Zadatak učenika bio je tehnikom tempera naslikati igru različitih likovnih elemenata te stvoriti apstraktno djelo. Iako je učenicima bio objašnjen pojam „apstraktno“, pojašnjen zadatak te dana sloboda izbora različitih boja uz uvjet da je popunjen cijeli papir, učenici nisu počeli slikati već su djelovali zbunjeno. Bilo je potrebno nekoliko puta objašnjavati zadatak kako bi učenici počeli s radom. Tijekom rada, učenicima je puštena skladba L. van Beethovena – Coriolan Overture, op. 62., ali samo u svrhu pozadinske glazbe.

10.3. Realizacija

Učenici su slikali dok je glazba svirala u pozadini. U razredu je vladala tišina iako je svirala vesela skladba bržeg tempa.

10.4. Analiza i vrednovanje likovnog procesa i produkata

Na kraju sata, učenici su stavili radove na klupe te se okupili u krug oko njih. Tijekom analize radova, većina učenika je odgovorila da su slušali glazbu te smatraju da je imala utjecaj na njih. Jedna učenica je rekla: „Kada je bilo jako glasno, to me podsjetilo na neku crvenu boju!“ Učenici koji su koristili tamne boje rekli su da inače vole tamne boje te su ih zato izabrali. Na pitanje vole li raditi uz glazbu, svi učenici su odgovorili da vole te da im to nije ništa novo jer često rade uz glazbu.

10.5. Osvrt na dječje likovne radove

Slika broj 17. Učenički rad 15

Prikazan rad je vrlo cjelovit i razgranat, ali ne i u potpunosti apstraktan. Učenik je započeo sa slikanjem drveća, a nakon pojašnjenja pojma „apstraktno“, fokusirao se na miješanje boja te slikanje ploha i linija. Krajnji rezultat je vrlo heterogen s mnoštvom različitih boja. Vidljive su hladne i tople boje, kao i svijetle i intenzivne, ali i tamne i zagasite tercijarne boje. Tehnika slikanja je dinamična te su uočljivi brzi potezi kistom, a vidljiv je i utjecaj umjetničke reprodukcije u smislu slobodne kompozicije i preklapanja, odnosno miješanja boja.

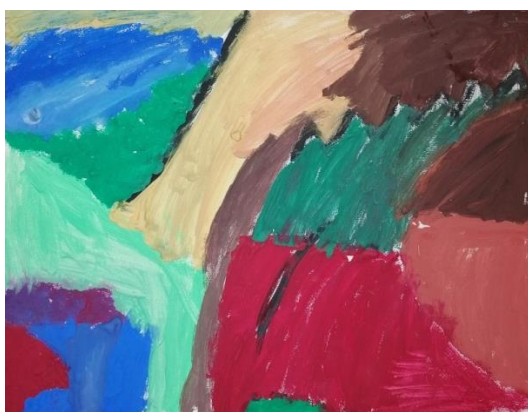

Slika broj 18. Učenički rad 16

Slika broj 19. Učenički rad 17

Prikazani radovi slični su kako zbog palete korištenih boja, tako i zbog bojenja velikih površina papira i korištenja mnogo vode tijekom slikanja. Na prvom radu (Učenički rad 16) korištena je različita gustoća boja te su vidljivi potezi kistom, dok isti izostaju na drugom radu (Učenički rad 17). Zbog korištenja različite gustoće boje, odnosno veće ili manje uporabe vode tijekom slikanja, na prvom radu su boje intenzivnije i jače dok se drugi rad odlikuje prozirnošću boja. U oba slučaja korištene su tople i svijetle boje uz manji postotak upotrebe hladnih boja te crne. Vidljivo je i slikanje bojom preko boje te tehnika slikanja mokro na mokro. Učenice su bile smirene i usredotočene te koristile lagane poteze kistom bez intenzivnih pritisaka. Vidljiv je utjecaj umjetničke reprodukcije *Improvisation 31 (Sea Battle)*.

Slika broj 20. Učenički rad 18

Slika broj 21. Učenički rad 19

Prikazani radovi stvoreni su korištenjem intenzivnih i jarkih boja koje su pretežito hladne. Tijekom bojanja velikih ploha učenici su koristili brze poteze kistom, a na

drugom radu (Učenički rad 19) vidljivi su kružni pokreti rukom. Već spomenuti kružni pokreti su svakom djetetu najprirodniji pa možemo zaključiti da je učenik bio opušten tijekom stvaralačkog procesa. Na prvom radu (Učenički rad 18) osim brzih poteza u različitim smjerovima, možemo uočiti (tamno zelena površina u gornjem lijevom kutu) i intenzivno pritiskanje kista na površinu papira. Izuzev različitih ploha, učenici su svoje radove upotpunili crnim valovitim i ravnim linijama koje odudaraju od pozadine.

Slika broj 22. Učenički rad 20

Slika broj 23. Učenički rad 21

Na sljedećim radovima vidljivo je podjednako korištenje toplih i hladnih boja. Boje su jarke, intenzivne i čiste, a slikano je vrlo brzo i dinamično. Tijekom stvaranja radova, učenici su koristili samo četiri boje (žuta, plava, zelena i crvena), a na drugom radu (Učenički rad 21) možemo uočiti izvedenu narančastu plohu koja odudara od ostatka rada. Na prvom radu (Učenički rad 20) potezi kistom su nasumični i kreću se u različitim smjerovima, dok je učenik na drugom radu koristio dijagonalne poteze u jednom smjeru. Učenički radovi produkt su energičnog i brzog slikanja.

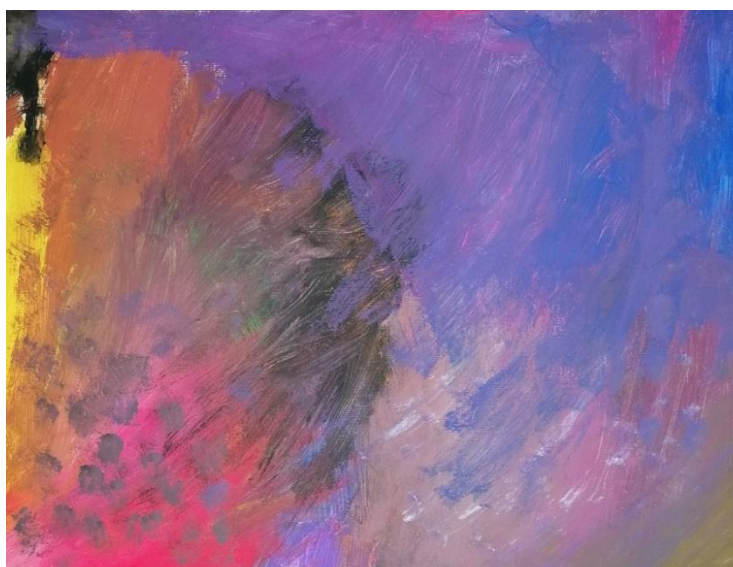
Slika broj 24. Učenički rad 22

Prikazani rad također se sastoji od obojanih ploha, a uglavnom prevladavaju intenzivne hladne i tercijarne boje. Plohe su prvotno nacrtane, a zatim smirenim i polaganim potezima obojene. U sredini rada vidljiv je shematski prikaz „smješka“ te samim time likovni rad nije u potpunosti apstraktan. Učenik se poigrao miješanjem boja te vrlo smireno izvršavao zadatak. Utjecaj glazbe i umjetničkih djela nije prepoznatljiv.

Slika broj 25. Učenički rad 23.

Tijekom izrade prikazanog rada, učenik je koristio samo četiri boje u različitim nijansama. Djelo nije u potpunosti apstraktno jer kombinacija boja asocira na određene oblike. Plava boja u gornjem dijelu rada asocira na nebo, dok donji dio rada, obojen smeđom bojom, asocira na zemlju i tlo. U donjem desnom kutu nalaze se zeleni oblici koji podsjećaju na bilje, dok se crni oblici mogu protumačiti kao ljudi. Na pitanje što je prikazano na radu, učenik je odgovorio da je to samo spoj različitih boja i linija te da nema konkretno značenje. Analizom rada moguće je zaključiti da je učenik bio vrlo smiren i koncentriran tijekom stvaralaštva.

Slika broj 26. Učenički rad 24

Prikazani rad sastoji se od pretežito hladnih boja, a dominantna je plava koja je miješanjem postala ljubičasta. Na radu nema prepoznatljivih linija i ploha već je u potpunosti stvoren brzim povlačenjem kista u različitim smjerovima. Osim poteza, vidljivi su i pritisci kista na površinu čime su nastale mrlje vidljive u donjem lijevom kutu. Iako je učenica započela svoje stvaralaštvo toplim bojama poput žute i crvene, tijekom sata su prevladale tamnije nijanse hladnih boja te crne.

Slika broj 27. Učenički rad 25

Slika broj 28. Učenički rad 26

Učenice su tijekom stvaranja radova koristile različite nijanse ružičaste boje te njima oblikovale plohe i linije. Boje su vrlo intenzivne i vedre, a korišten je mali postotak hladnih boja. Potezi kistom su brzi i razigrani, a vidljiv je i utjecaj umjetničkog djela *Improvisation 31 (Sea Battle)*. Na drugom radu (Učenički rad 26) možemo uočiti smeđe linije s ružičastim mrljama koje asociraju na drveće u cvatu pa rad nije u potpunosti apstraktan. Miješanjem boja i različitih ploha, učenice su stvorile vrlo vedre i razigrane radove.

10.6. Rasprava

Analizom radova nastalih tijekom slušanja skladbe L. van Beethovena - Coriolan Overture, op. 6., odnosno skladbe bržeg tempa i veselog ugođaja, možemo zaključiti da je skladba djelomično utjecala na izbor boja kod učenika te motoriku slikanja. Iako je većina djece i dalje koristila hladne boje, radovi nisu toliko tamni i zagasiti kao kod prve skupine djece. Boje su čišće i više djece se odlučilo za korištenje toplih boja iako su preferencije učenika, zasnovano na njihovim odgovorima, usmjerene prema tamnijim bojama. Analizom radova, možemo zaključiti da je skladba više utjecala na motoriku ruke te poteze kistom koji su kod većine djece bili brzi i živahni. Više djece se usredotočilo na bojenje ploha nego korištenje različitih linija te slikarska tekstura. Možemo izdvojiti učeničke radove broj 15, 22, 23 i 26, gdje su učenici prikazivali figurativne motive u odsustvu inspiracije ili shvaćanja. Utjecaj umjetničkih reprodukcija bio je vidljiv u odabiru boja i razigranim kompozicijama, a veći utjecaj na kompozicije radova imalo je djelo *Improvisation 31 (Sea Battle)*.

Atmosfera u razredu je bila vrlo smirena te učenici nisu pričali usprkos veseloj i brznoj glazbi koju su slušali. Zadatku su pristupili vrlo ozbiljno i koncentrirano. Analizom nakon sata, učenici su se složili da zadatak nije bio težak, ali više vole slikati konkretne motive. Rad uz glazbu učenicima nije bio nepoznat. Vole takav način rada te smatraju da glazba utječe na njihovo raspoloženje.

11. RASPRAVA – USPOREDBA 1. I 2. LIKOVNOG ZADATKA

Tijekom ovog istraživanja djeci je pružena sloboda izbora da se samostalno likovno izraze, vođeni samo svojom maštom, osjećajima, doživljajem i glazbom u pozadini. Istraživanje je pokazalo da su, suprotno očekivanom, djeca bila veselija i živahnija te zadovoljnija svojim uradcima tijekom slušanja skladbe sporijeg tempa. Intenzitet i jačina poteza kistom bio je kod većine djece vrlo intenzivan, brz i živahan što ukazuje na činjenicu da su se djeca izražavala spontano i opušteno. Utjecaj glazbe vidljiv je u načinu slikanja, odnosno potezima kistom, ritmu, plohama, mrljama i dužini linija. Tijekom slušanja skladbe veselijeg ugođaja i bržeg tempa, učenici su više oslikavali plohe, a prisutnost slikarske teksture je smanjena. Vezano uz sam motiv te apstraktni prikaz osjećaja i likovnih elemenata, prva skupina djece je vrlo brzo započela svoje stvaralaštvo te se neometano cijeli sat izražavala bez poteškoća, dok je druga skupina imala problema s pojmom „apstraktno“ koji nisu u potpunosti razumjeli. U obje skupine nailazimo na vrlo zanimljive i kvalitetne dječje likovne radove. Kao takve, moguće je izdvojiti nekolicinu učeničkih radova kao što su broj 1, 3, 9, 10, 11, 15 i 21. Tijekom analize utvrđen je i utjecaj djela slikara Vasilija Kandinskog koja su učenici usporedno promatrali i analizirali početkom sata. Vidljivo je da su umjetničke reprodukcije imale utjecaj na dječje likovno stvaralaštvo, kako bojom i različitim oblicima, tako i razgranatim i slobodnim kompozicijama. Zaključno se može reći da su učenički radovi jedinstveni sinestetički spojevi doživljenih vizualnih i nevizualnih poticaja tijekom sata. Tijekom daljnjih istraživanja, bilo bi zanimljivo ispitati kakve bi stvaralačke kreacije nastale bez prikaza umjetničkog djela kao poticaja. Djeca bi bila suočena s čistim likovnim elementima uz dodatak pozadinske glazbe za stvaranje pozitivne atmosfere u razredu.

Provodeći istraživanja u području umjetnosti, pružamo djeci bogat materijalni i osjetilni kontekst, omogućujemo im kreativnu i slobodnu igru dok istodobno o svemu tome učimo od njih – taj proces je stalno u kretanju od nas prema njima i obratno, kruži uvijek iznova, čineći pritom sve sudionike bogatijima u spoznaji, iskustvima i daljnjim promišljanjima. (Balić Šimrak, Bakotić i sur., 2018, str. 14)

12. ZAKLJUČAK

Svaki čovjek, pa tako i dijete, jedinstvena je individua koja proživljava i doživljava svijet na sebi svojstven način. Na takav subjektivan i jedinstven način djeca doživljavaju glazbu te svoje doživljaje prenose u likovna djela. Apstraktno likovno izražavanje najbolji je način za prikazivanje tih doživljaja jer daje djeci mogućnost slobodnog izbora likovnih elemenata te mogućnost spontanog i kreativnog izražavanja. Da bi se djeca spontano izrazila te razvila svoju kreativnu maštu, potrebno im je omogućiti slobodu te umjetnost prikazati kao igru različitih elemenata tijekom koje djeca mogu nesmetano pokazati svoj doživljaj i svoju kreativnost. Likovnim izražavanjem potiče se individualnost djeteta, samostalnost, autonomnost te vlastiti izraz i osobni stav. „Dijete nije umjetnik, ali je stvaralac, a ako se njegovo stvaralaštvo potiče i ne sputava te uporno razvija i njeguje, ono možda neće odrasti i postati umjetnik, ali će zasigurno razvijati svoju maštu i ostati kreativna osoba kada odraste.“ (Brešan, 2008, str. 11)

Glazbena osjetljivost i kreativna mašta nalaze se u svakom djetetu te ih je potrebno njegovati kako ne bi odumrle tijekom odrastanja. Likovno izražavanje uz glazbu vrlo je jednostavan i zanimljiv način korelacije dvaju predmeta koji potiče djecu na izražavanje vlastitih emocija te razvijanje samostalnog stvaralaštva. Vidjeli smo da su djeca subjektivno reagirala na glazbu, suprotno očekivanjima pa je važno da svaki učitelj poznaje svoj razred kako bi znao odabrati odgovarajuću vrstu glazbe s obzirom na učinak koji želi postići kod djece. Bez obzira na istraživanja koja su pokazala da tiša glazba sporijeg tempa smiruje i opušta organizam, učenici su pokazali visok stupanj energičnosti tijekom slušanja spomenute skladbe. Spojem glazbene i likovne umjetnosti te umjetničkim djelo kao poticajem za likovno stvaralaštvo, nastali su vrlo zanimljivi i kreativni radovi. Nefigurativna umjetnička djela potiču na razmišljanje te razvijaju maštu, a daju učenicima slobodu i mogućnost vlastitog mišljenja i izražavanja čiji je produkt uvijek jedinstven i nepogrešiv. Pružajući učenicima slobodu osobnog odabira boja i tehnike rada prilikom likovnog stvaralaštva, radovi postaju odraz njihovih osjećaja, preferencija, osobnosti i karaktera.

LITERATURA

1. Arnheim, R. (1986). *Novi eseji o psihologiji umjetnosti*. Zagreb: Matica Hrvatska.
2. Balić-Šimrak, A., Bakotić, M., sur. (2018). *Dijete, cjelovitost, umjetnost, krug, svašta se može dogoditi u krugu...* Golden marketing – Tehnička knjiga.
3. Belamarić, D. (1987). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Brajčić, M. i Kušćević, D. (2016). *Dijete i likovna umjetnost – doživljaj likovnog djela*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
5. Brešan, D. (2008). *DJEČJA LIKOVNA KREATIVNOST od prve do desete godine života*. Osijek: Profil.
6. Duh, M. i Zupančić, T. (2011). METODA ESTETSKOG TRANSFERA - OPIS SPECIFIČNE LIKOVNO-DIDAKTIČKE METODE. *Croatian Journal of Education*, 13 (1), 42-75.
7. Grgurić, N. i Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb: Educa.
8. Herceg, L., Rončević, A., Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa.
9. Jakubin, M. (2007). *Vodič kroz povijest umjetnosti: vremenska lenta*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Jensen, E. (2003). *Super-nastava: Nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*. Zagreb: Educa.
11. Kroflin, L., Nola, D., Posilović, A., Supek, R. (1987). *Dijete i kreativnosti*. Zagreb: Globus.
12. Lučić, K. (2005). *Prožimanje riječi, slike i glazbe u metodici književnosti u razrednoj nastavi*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Petrač, L. (2015). *Dijete i likovno-umjetničko djelo: metodički pristupi likovno-umjetničkom djelu s djecom vrtićke i školske dobi*. Zagreb: Alfa.
14. Sam, R. (1998). *Glazbeni doživljaj u odgoju djeteta*. Rijeka: Glosa d.o.o.
15. Škrbina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Veble commerce.

SLIKE

Slika broj 1. Vasilij Kandinski – *Composition VII*, 1913.

Izvor: <https://www.wassilykandinsky.net/>

Preuzeto s: <https://www.wassilykandinsky.net/work-36.php> (17. lipnja 2020.)

Slika broj 2. Vasilij Kandinski – *Improvisation 31 (Sea Battle)*, 1913.

Izvor: <https://www.nga.gov/collection.html>

Preuzeto s: <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.56670.html> (17. lipnja 2020.)

OSOBNARHIVA UČENIČKIH RADOVA

Slika broj 3. Učenički rad 1

Slika broj 4. Učenički rad 2

Slika broj 5. Učenički rad 3

Slika broj 6. Učenički rad 4

Slika broj 7. Učenički rad 5

Slika broj 8. Učenički rad 6

Slika broj 9. Učenički rad 7

Slika broj 10. Učenički rad 8

Slika broj 11. Učenički rad 9

Slika broj 12. Učenički rad 10

Slika broj 13. Učenički rad 11

Slika broj 14. Učenički rad 12

Slika broj 15. Učenički rad 13

Slika broj 16. Učenički rad 14

Slika broj 17. Učenički rad 15

Slika broj 18. Učenički rad 16
Slika broj 19. Učenički rad 17
Slika broj 20. Učenički rad 18
Slika broj 21. Učenički rad 19
Slika broj 22. Učenički rad 20
Slika broj 23. Učenički rad 21
Slika broj 24. Učenički rad 22
Slika broj 25. Učenički rad 23
Slika broj 26. Učenički rad 24
Slika broj 27. Učenički rad 25
Slika broj 28. Učenički rad 26

KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA

Maja Koprek rođena je 10. srpnja 1996. godine u Varaždinu. Osnovnoškolsko obrazovanje započela je 2003. godine, a završila 2011. godine u Osnovnoj školi Sračinec. Iste godine upisuje Prvu gimnaziju Varaždin, opći smjer. Nakon srednjoškolskog obrazovanja i položene državne mature, 2015. godine upisuje Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu – Odsjek za učiteljske studije, modul Hrvatski jezik. Tijekom petogodišnjeg integriranog preddiplomskog i diplomskog studija, upisala je i završila tečaj hrvatskog znakovnog jezika u okviru izbornog kolegija na fakultetu. Od stranih jezika, govori i piše engleski jezik te razumije njemački jezik. Posjeduje znanja i vještine rada na računalu.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjava

Vlastoručnim potpisom potvrđujem da je diplomski rad pod nazivom „Utjecaj glazbe na dječje likovno stvaralaštvo“ izrađen samostalno uz korištenje navedene literature i provedenog istraživanja.

Potpis:
